

Ed.

587. Nefndarálit

um frumvarp til laga um viðauka og breyting á lögum um bygging, ábúð og úttekt jarða frá 12. jan. 1884.

Ábúðarlögin frá 12. jan. 1884 eru nú orðin nær 30 ára gömul, og þótt þau lög sjeu vel samín og hafi verið góð og gild á þeim tíma, þá er síst að furða, þótt þau sjeu nú ekki lengur fullnægjandi, svo mikil og margháttuð breyting sem orðið hefir á búnaðarhögum vorum um þetta 30 ára skeið.

Framfarir í búnaði hafa orðið miklu meiri en jafnvel hjartsýnustu og völdjörfustu mönnum gat í hug komið árið 1884. Þá var enn kyrkingur í þjóðlífi voru, og þótt menn hafi vænst þess, að nokkuð mundi úr rætast, og hafi því viljað sníða stakkinn við vöxt, er lög þessi voru samín, var þess eigi að vænta, að hann gæti orðið viðeigandi eftir 30 ára vöxt. Þjóðin hefir tekið bráðari þroska

en þá var gert ráð fyrir, og nú er stakkurinn orðinn að spennitreyju, sem hindrar eðlilegan vöxt og viðgang.

Lögin eru nú orðin ófullnægjandi og að ýmsu leyti ranglát, og þurfa mjög umbóta við. Þetta hefir stjórn og þingi verið ljóst að undanfögnu, og vart hefir orðið við talsverðan áhuga á því, að bæta ábúðarlöggjöfina. En úr þessari viðleitni hefir orðið minna en skyldi, vegna ónógs undirbúnings og ófullnægjandi rannsókna á ástandinu. Og á þessum skerjum hlýtur málið að stranda, meðan ekki er gerður nægilegur undirbúningur og rannsókn, til að finna færar leiðir. En það er skylda stjórnar og þings, að sjá um, að þessi undirbúningur verði gerður, skylda, sem ekki má lengur slá á frest að fullnægja, því eins og öllum hlýtur að vera ljóst, er alt það í þessari löggjöf, sem óhentugt er og ranglát, þröskuldur í vegi fyrri eðlilegum framförum í landbúnaði, þar sem svo mikill fjöldi jarða, er einstakir menn eiga, eru í leiguabúð.

Það er því brýn nauðsyn á, að hefja sem fyrst nauðsynlegan undirbúning og rannsókn, til þess að fært verði að taka ábúðarlögin frá 1884 til rækilegrar endurskoðunar og gagngerðrar breytingar. Úr göllum þeirra laga verður aldrei bætt til fulls, þó verið sje smátt og smátt að reyna að gera bráðabyrgðabót á einstökum atriðum.

Á undanförunum þingum hefir þetta verið reynt af þingmanna hálfu, einkum á þinginu 1911, landbúnaðarnefnd neðri deildar flutti þá frumvarp um breytingu á ábúðarlögunum í háttv. efri deild; var því frumvarpi breytt all-verulega og ítarlegt álit samið um málið, en frumvarpið varð ekki útrætt. En á meðferð málsins á þinginu þá er mikið að græða, og hefðu stjórnir þær, er síðan hafa setið að völdum, haft áhuga á málinu, hefðu þær getað notfært sjer margt af því, er þar kom fram til frekari undirbúnings á málinu, en þær hafa látið málið hvíla sig.

Nú hefir á þessu þingi enn verið af þingmanna hálfu gerð tilraun að bæta úr verstu göllum ábúðarlaganna. Í frumvarpi því, er flutt var í háttv. neðri deild, var gripið á verstu kылunum. Viðfangsefni þess frumvarps voru 4. 1. um bygging jarða. 2. Um endurgjald fyrir jarðabætur leiguliða. 3. Um bygging og viðhald bæjarhúsa, og 4. Um rjett leiguliða til að losa sig við jarðakúgildi.

Fyrsta og þriðja viðfangsefnið hefir háttv. neðri deild gefist upp við, enda er þar um vandamál að ræða, en þó brýn og knýjandi nauðsyn á að fá þessu breytt í betra horf, en þess er engin von bjeðan af á þessu þingi.

Í frumvarpi því, er samþykkt var í neðri deild, og oss var falið til athugunar, er nú aðeins þetta tvent eftir, að *tryggja betur en áður rjett leiguliða til endurgjalds fyrir jarðabætur, og að veita honum rjett til að losa sig við kúgildin.* Þetta eru hvorttveggja mikilsverð atriði, einkum hið fyrra, en ekki getum vjer sjeð ástæðu til að samþykkja svo umfangsmikið frumvarp, ekki meiri breytingar á gildandi lögum en hjer er um að ræða.

Enda þótt svo virðist í fljótu bragði, að rjettur leiguliða til endurgjalds fyrir unnar jarðabætur sje allvel trygður með 20. gr. ábúðarlaganna, þá er þó eigi svo, þegar nánar er að gáð, enda hefir reynslan sýnt, að þessi ákvæði hafa að litlu eða engu haldi komið. Þessi undirbúningsskilyrði, sem þar eru heimtuð, eru alt of flókin og umsvifamikil. Rjettur leiguliðans er sá, að hann fái fult endurgjald hjá landsdrotni fyrir þær jarðabætur, er hann gerir, og til fullra nytja geta komið, en sem hann ekki hefir notið arðs af um hæfilega langan tíma. En

auk þess sem 20. gr. ábúðarlaganna, með örðugum undirbúningsskilyrðum, gerir leiguliða erfitt að ná þeim rjetti, sem honum þar er áskilinn, eru ákvæði sömu greinar um að meta skuli, hversu mikið jörðin megi hækka að varanlegu eftirgjaldi fyrir jarðabótina, ófullnægjandi til þess að leiguliði nái fullum rjetti.

Ef leiguliði gerir á eigin kostnað dýra jarðabót, t. d. girðingu, en verður svo af ósjálfráðum ástæðum að fara frá jörðinni árið eftir, þá ætti hann að rjettu lagi að fá verð girðingarinnar að fullu greitt. En nú er óvíst, að eftirgjaldshækkunin fyrir girðingu verði metin svo hátt, að leiguliði fái sitt upphorið, þegar svona stendur á, hitt miklu líklegra, að hann fengi ekki meira en helming girðingarverðsins, eða jafnvel minna. Úttektarmenn gera ef til vill of lítið úr notum girðingarinnar fyrir jörðina, og ef til vill taka þeir einnig tillit til þess, ef jörðin er dýrt leigð áður, og telja hana ekki þola þann eftirgjaldsauka, sem af girðingunni stafar, ef metin væri til fullvirðis. All-líklegt er, að svo gæti farið, að eftirgjaldshækkun fyrir nýgerða girðingu, sem kostað hefði 400 kr., yrði metin á 10—20 kr. Nú á leiguliði ekki að fá meira en sem svarar tólfaldri þessari eftirgjaldshækkun, sem yrði þá í þessu dæmi 120—240 kr.

Það er því augljóst, að með 20. gr. ábúðarlaganna er rjettar leiguliðans illa gætt, og það er ekki að ástæðulausu, að leiguliðar hafa hikað við að ráðast í dýrar jarðabætur, meðan rjettur þeirra er ekki betur trygður en gert er í þessari grein, og litlar líkur eru til þess, að reynslan verði önnur í framtíðinni en sú, sem þegar er fengin, og verður því nauðsynlegt að finna aðra leið, sem er greiðfærari og rjettlátari, og það er gert í 2. gr. frumvarpsins. Sú leið, sem þar er farin, er svo miklu betri, að ekki er saman berandi.

1. gr. frumvarpsins er ekki annað en 20. gr. ábúðarlaganna frá 1884 með þeirri einu breytingu, að hámark endurgjalds fyrir jarðabætur er hækkað úr tólfaldri eftirgjaldshækkun í fimtánfalda. Þótt þessi breyting sje gerð, mun þessi lagagrein koma að litlu haldi eftir sem áður, og sjáum vjer því enga ástæðu til að taka hana upp í frumvarpið, en leggjum til að fella hana burtu, en lofa 20. gr. ábúðarlaganna að standa óbreyttri, þangað til gerð verður gagngerð breyting á þeim lögum. Vilji einhver nota þá leið, sem þar er heimiluð, getur hann gert það, en vjer erum í engum vafa um, að ef 2. gr. frumvarpsins verður að lögum, þá verður það sú leiðin, sem þar er opnuð, sem farin verður.

Þá breytingu viljum vjer þó gera á 2. gr., að hækka borgun fyrir dagsverkið úr 1 kr. í 1 kr. og 50 a. Vjer gerum ráð fyrir, að svo dýr og torfenginn sem vinnukrafturinn er, nú orðið, muni hvert dagsverk í jarðabótum eigi kosta minna en 2 kr., að fæði meðtöldu, en þar sem hins vegar er lagt til að leggja jarðabætur í dagsverk eftir gildandi reglum um það efni, en eftir þeim reglum er lagt nokkru minna í dagsverk af sumum jarðabótum en takast má að vinna, þá þykir oss hæfilegt að ákveða endurgjaldið kr. 1,50 fyrir dagsverkið.

Um 3. og 4. gr. frumvarpsins skal það tekið fram, að nefndin er því samþykk, að rjett sje að opna leiguliðum veg til að vera lausir við að taka við kúgildum, en hinsvegar hefir sú skoðun orðið ofan á í nefndinni, að varhugavert væri að setja um þetta lagaákvæði, er nái til þeirra leigusamninga, sem þegar eru gerðir, en að rjettara væri, að láta slík ákvæði koma þá fyrst til framkvæmda, er leiguliðaskifti verða á jörðum eftir að lögin öðlast gildi, og þá þannig, að það, hvort kúgildi skuli fylgja jörð eða ekki, verði frjálst samningsatriði milli landsdrottins og leiguliða.

Þau tvö viðfangsefni til endurbóta á ábúðarlögunum, sem tekin voru til meðferðar í háttv. neðri deild, um bygging jarða og um bygging og viðhald bæjarhúsa, en sem sú deild gafst upp við, teljum við árangurslaust að taka upp aftur á þessu þingi, en viljum þó enn taka það fram, að mjög brýn nauðsyn er á því, að gerð verði sem fyrst veruleg breyting á þessum atriðum, og að hjeðan af má það ekki dragast lengur, að gerður verði nauðsynlegur undirbúningur á þessu máli.

Til undirbúnings í þessu máli þarf að safna upplýsingum um: ábúðartíma og leigumála á jörðum, sem eru í leiguábúð, um það, hvernig þessar jarðir eru húsaðar, hve mikil hús nú fylgja jörðunum, hvernig þessi hús eru og hvers virði þau eru samanborið við verðmæti jarðanna sjálfra. Þetta þarf alt að rannsaka vandlega, og fyr en það er gert, er ómögulegt að fá málinu hrundið í æskilegt horf. Mun að þessu vikið nokkru nánar við framsögu málsins.

En til þess þó að bæta dálitið úr þeim göllum ábúðarlaganna, sem unt er að bæta úr að svo stöddu, ráðum vjer háttv. deild til að samþykkja frumvarp þetta, sem hjer liggur fyrir með þeim breytingum sem prentaðar eru á þingskjali 585.

Alþingi 26. ágúst 1913.

J. Havsteen
formaður.

Jón Jónatansson
skrifari og frasm.

Jósef Björnsson

Einar Jónsson.

Guðjón Guðlaugsson.